

Созофіти у флорі заплави Нижнього Дніпра

ІВАН ІВАНОВИЧ МОЙСІЄНКО
СЕРГІЙ ВІКТОРОВИЧ ОВЕЧКО
ДЕНИС СЕРГІЙОВИЧ ВІНОКУРОВ

МОЙСІЄНКО І.І., ОВЕЧКО С.В., ВІНОКУРОВ Д.С., 2009: Созофіти у флорі заплави Нижнього Дніпра. *Чорноморськ. бот. ж.*, т. 5, №1: 108-123.

В статті наводиться список созофітів заплави Нижнього Дніпра, який налічує 38 видів судинних рослин. Серед них 23 види достеменно зростають в заплаві Дніпра (*Agropyron dasyanthum* Ledeb., *Aldrovanda vesiculosa* L., *Astrodaucus littoralis* (M.Bieb.) Drude, *Centaurea breviceps* Iljin, *Ceratophyllum tanaiticum* Sapjieg., *Epipactis palustris* (L.) Crantz., *Eryngium maritimum* L., *Leucojum aestivum* L., *Lindernia procumbens* (Krock.) Borb6s, *Nymphaea alba* L., *Nymphoides peltata* (S.G.Gmel.) O.Kuntze, *Orchis palustris* Jacq., *Rumex ucrainicus* Fisch. ex Spreng., *Salvinia natans* (L.) All., *Senecio borysthenticus* (DC.) Andr., *Stipa borysthentica* Klokov ex Prokud., *Thymus borysthenticus* Klokov et Des.-Shost., *Tragopogon borysthenticus* Artemcz., *Trapa natans* L. s.l., *Urtica kioviensis* Rogow., *Utricularia vulgaris* L., *Vitis sylvensis* C.C.Gmel., *Zostera marina* L.), зростання 7 видів можливе, але сумнівне (*Astragalus borysthenticus* Klokov, *Carex secalina* Willd. ex Wahlenb., *Cerastium ucrainicum* Pacz. ex Klokov, *Elatine hungarica* Moesz, *Goniolimon graminifolium* (Aiton) Boiss., *Schoenus nigricans* L., *Trachomitum venetum* subsp. *sarmatiense* (Woodson) V.E.Avet.), 5 видів наводяться помилково (*Achillea ochroleuca* Ehrh., *Alyssum borzaeanum* E.I.Nyjarady, *Centaurea paczoskii* Kotov ex Klokov, *Dianthus bessarabicus* Klokov, *Suaeda baccifera* Pall.), і ще 3 види трапляються лише в культурі (*Betula borysthentica* Klokov, *Convalaria majalis* L., *Quercus robur* L.). 30 созофітів, включаючи сумнівні, що природно зростають в пониззі Дніпра, займають 60 позицій в різних списках раритетних видів, в тому числі Світовий Червоний список МСОП - 3 види, Європейський Червоний список - 8, Червоної книги України - 11, Бернська конвенція - 6, конвенції Cites - 2, Червоний список Херсонської області - 30.

Ключові слова: созофіти, заплава Нижнього Дніпра

МОЙСИЄНКО І.І., ОВЕЧКО С.В., ВІНОКУРОВ Д.С., 2009: **Sozophytes in the flora of the Lower Dniper flood-plain.** *Chornomors'k. bot. z.*, vol. 5, №1: 108-123.

In the article, the list of sozophytes of the Lower Dniper flood-plain is given with 38 species of vascular plants described. Among them, 23 species grow undoubtedly here (*Agropyron dasyanthum* Ledeb., *Aldrovanda vesiculosa* L., *Astrodaucus littoralis* (M.Bieb.) Drude, *Centaurea breviceps* Iljin, *Ceratophyllum tanaiticum* Sapjieg., *Epipactis palustris* (L.) Crantz., *Eryngium maritimum* L., *Leucojum aestivum* L., *Lindernia procumbens* (Krock.) Borbs, *Nymphaea alba* L., *Nymphoides peltata* (S.G.Gmel.) O.Kuntze, *Orchis palustris* Jacq., *Rumex ucrainicus* Fisch. ex Spreng., *Salvinia natans* (L.) All., *Senecio borysthenticus* (DC.) Andr., *Stipa borysthentica* Klokov ex Prokud., *Thymus borysthenticus* Klokov et Des.-Shost., *Tragopogon borysthenticus* Artemcz., *Trapa natans* L. s.l., *Urtica kioviensis* Rogow., *Utricularia vulgaris* L., *Vitis sylvensis* C.C.Gmel., *Zostera marina* L.); 7 species has doubtful status (*Astragalus borysthenticus* Klokov, *Carex secalina* Willd. ex Wahlenb., *Cerastium ucrainicum* Pacz. ex Klokov, *Elatine hungarica* Moesz, *Goniolimon graminifolium* (Aiton) Boiss., *Schoenus nigricans* L., *Trachomitum venetum* subsp. *sarmatiense* (Woodson) V.E.Avet.), 5 species are given erroneously (*Achillea ochroleuca* Ehrh., *Alyssum borzaeanum* E.I.Nyjarady, *Centaurea paczoskii* Kotov ex Klokov, *Dianthus bessarabicus* Klokov, *Suaeda baccifera* Pall.), and 3 species only as cultivated (*Betula borysthentica* Klokov, *Convalaria majalis* L., *Quercus robur* L.). 30 sozophytes, including doubtful, which occupy 60 positions in various red lists: World Red List - 3 species, European Red List - 8, Red Data Book of Ukraine - 11, Bern Convention - 6, CITES - 2, Red List of Kherson area - 30 species.

Key words: sozophytes, Lower Dnieper flood-plain

Мойсиенко І.І., Овечко С.В., Винокуров Д.С., 2008: Созофіти флори пойми Нижнього Дніпра. *Чорноморськ. бот. ж.*, т. 5, N1: 108-123.

В статтю приведений список созофітов пойми Нижнього Дніпра, включаючий 38 видів судинистих рослин. Серед них для 23 видів произрастання в нижньому Придніпров'ї вказано достовірно (*Agropyron dasyanthum* Ledeb., *Aldrovanda vesiculosa* L., *Astrodaucus littoralis* (M.Bieb.) Drude, *Centaurea breviceps* Iljin, *Ceratophyllum tanaiticum* Sapjieg., *Epipactis palustris* (L.) Crantz., *Eryngium maritimum* L., *Leucojum aestivum* L., *Lindernia procumbens* (Krock.) Borbbs., *Nymphaea alba* L., *Nymphoides peltata* (S.G.Gmel.) O.Kuntze, *Orchis palustris* Jacq., *Rumex ucrainicus* Fisch. ex Spreng., *Salvinia natans* (L.) All., *Senecio borysthenticus* (DC.) Andr., *Stipa borysthentica* Klokov ex Prokud., *Thymus borysthenticus* Klokov et Des.-Shost., *Tragopogon borysthenticus* Artemcz., *Trapa natans* L. s.l., *Urtica kioviensis* Rogow., *Utricularia vulgaris* L., *Vitis sylvestris* C.C.Gmel., *Zostera marina* L.), произрастання 7 видів вважається можливим, але сумнівно (*Astragalus borysthenticus* Klokov, *Carex secalina* Willd. ex Wahlenb., *Cerastium ucrainicum* Pacz. ex Klokov, *Elatine hungarica* Moesz, *Goniolimon graminifolium* (Aiton) Boiss., *Schoenus nigricans* L., *Trachomitum venetum* subsp. *sarmatiense* (Woodson) V.E.Avet.), 5 видів вказано помилково (*Achillea ochroleuca* Ehrh., *Alyssum borzaeanum* E.I.Nyjarady, *Centaurea paczoskii* Kotov ex Klokov, *Dianthus bessarabicus* Klokov, *Suaeda baccifera* Pall.), а ще 3 види зустрічаються тільки в культурі (*Betula borysthentica* Klokov, *Convalaria majalis* L., *Quercus robur* L.). 30 созофітов (включаючи сумнівні), природно произрастаючі в нижньому Придніпров'ї, займають 60 позицій в різних списках рідкісних видів, в тому числі Міжнародний Червоний Список МСОП включає 3 види, Європейський Червоний список – 8, Червоні книги України – 11, Бернська конвенція – 6, конвенції Cites – 2, Червоний список Херсонської області – 30.

Ключеві слова: созофіти, заплава Нижнього Дніпра

Заплава Нижнього Дніпра має протяжність близько 93 км, а її площа складає 488 км². Вона поділяється на пригірлову та гірлову ділянки [ДУБИНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Пригірлова ділянка починається від греблі Каховської ГЕС і тягнеться до м. Херсона, далі і до впадіння в лиман йде гірлова ділянка, яка являє собою розвинену дельту. Дніпро в дельті поділяється на великі і малі рукави, що омивають численні острови. Оскільки Каховська ГЕС є штучним артефактом, а не природною межею, завдяки якому частина заплави Нижнього Дніпра перетворена у водосховище, нами також наводяться дані стосовно знахідок созофітів в середній та нижній частині водосховища (до межі Злакових та Різотравно-Злакових Степів [КАРТЕ..., 2000]). Нижня частина заплави також затоплена, але якщо верхня затоплена антропогенно, то нижня – природно, внаслідок трансгресії Чорного моря вона перетворена в лиман. Відповідно, нами аналізуються також дані, щодо зростання созофітів в лиманній частині Дніпра, аж до впадіння в Чорне море.

Дана територія характеризується високим рівнем флористичного різноманіття – за даними Д.В. ДУБИНИ і Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКА [1989], флора плавнево-літорального ландшафту нижнього Дніпра налічує 956 видів судинних рослин. Заплава Нижнього Дніпра відіграє велику роль не лише у збереженні фіторізноманіття. Її частина увійшла до переліку природоохоронних територій міжнародного значення: особливо цінних водно-болотних угідь згідно з Рамсарською конвенцією (угіддя ЗУА009 – Дельта Дніпра, площею 33630 га); територій, важливих для збереження птахів (угіддя ІВА – Козацькі острови, 1000 га); територій, важливих для риб (ділянка нижнього Дніпра від Каховської ГЕС до с. Козачі Лагері, 12800 га, та ділянка Нижнього Дніпра від гирла Інгульця до с. Геройське, 40000 га) [Водно-болотні угіддя..., 2006; ОНИЩЕНКО та ін., 2007]; до складу об'єктів природно-заповідного фонду (заказники: Бакайський – лісовий, 420,0 га, Шаби – ботанічний, 20,0 га, Бакайський жолоб – загальнозоологічний, 1680,0 га, пам'ятки природи: Кринківське поселення бобрів – зоологічна, 5,0 га, Білозерські джерела – гідрологічна тощо [БОЙКО, ЧОРНИЙ, 2001]).

На території заплави Нижнього Дніпра, згідно з чинним законодавством України (Указ Президента України «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів» від 01.12.2008 р.; Програма поліпшення екологічного стану та зменшення техногенного навантаження в Херсонській області «Екологія-2010»; Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» від 21.09.2000 р.), має бути створений національний природний парк «Нижньодніпровський». У зв'язку з виключним значенням цієї території для збереження біорізноманіття регіону та активною роботою, що ведеться фахівцями управління екології, вченими та громадськістю на Херсонщині щодо

створення національного парку, існує нагальна необхідність інвентаризації раритетного фіторізноманіття Нижньодніпровських плавнів. Незважаючи на тривалу історію вивчення пониззя Дніпра, актуальність такої інвентаризації є досить вагомою. Це пов'язано з рядом факторів, серед яких основними є: формування нових або оновлення існуючих списків раритетних видів; оновлення флористичних даних щодо поширення созофітів; постійне зростання антропогенного тиску на природне біорізноманіття та власне специфікою отриманих дослідниками даних (визначення території, об'єкту та предмету досліджень). Особливе значення при характеристиці раритетного фіторізноманіття мають актуальні дані, які вказують на сучасний стан популяцій раритетних видів. Згідно із Законом про Червону книгу України українським созологічною спільнотою прийнято амбітне зобов'язання перевидавати Червону книгу України кожні 10 років. Перевидання Червоної книги передбачає, що кожні десять років інформація про раритетне фіторізноманіття також буде оновлюватися. Зважаючи на значний об'єм Червоної книги України, та інші, наприклад, методологічні аспекти дослідження, уже наступного дня після виходу чергового видання наукове ботанічне товариство повинно активно включитися у дослідження з метою підготовки наступного. Безперечно, що така робота повинна бути добре забезпечена державним фінансуванням, оскільки раритетне фіторізноманіття, це найцінніша частина природного фіторізноманіття нашої держави. Причому, відносно значної кількості ендемічних видів, які зростають лише на нашій території, Україна несе пряму планетарну відповідальність за їх збереження. Серед сучасних робіт присвячених вивченню різноманіття плавнів Нижнього Дніпра центральне місце належить роботі «Плавни Причорномор'я», підготовленої Д.В. ДУБИНОЮ та Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКОМ [1989]. В роботі наводиться список судинних рослин великих річок північного Причорномор'я, в тому числі і Дніпра, серед яких вказуються і созофіти. Однак, підготовлений список безпосередньо не можна накласти на заплаву Дніпра. В даній фундаментальній праці автори оперують поняттям плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра. Дана територія є значно ширшою за заплаву Дніпра і окрім неї включає також заплаву річки Інгулець (правої притоки Дніпра) та літоральні приморські комплекси (зокрема острів Тендрівська коса). Таким чином, згідно з наведеним ними списком флори плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра, значна частина видів у заплаві Дніпра не зростає. Також, безпосередньо поставлений в даній статті меті, співзвучні роботи, щодо необхідності створення національного природного парку «Нижньодніпровський» підготовлені останнім часом [ДУБИНА, 1986а, б; ЖУКІНСЬКИЙ, КЛОКОВ, 1987; ПЕРСПЕКТИВНАЯ... 1987; НАУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА..., 1993 тощо]. Однак до складу парку цілком закономірно включається кілометрова (подекуди навіть ширша) прибережна смуга. Тому до національного парку, окрім власне заплави, наводяться також піски надзаплавної борової тераси лівого берега Дніпра та степові схили в комплексі з вапняковими, глинистими та лесовими відслоненнями правого. Відповідно, до списку раритетних видів потрапили рослини, характерні для цих територій. Таким чином, підготовлені останнім часом списки созофітів, через методологічні розбіжності, закладені при їх підготовці, не відповідають сучасній заплаві р. Дніпра. Серед численних більш ранніх робіт, присвячених флорі плавнів Нижнього Дніпра, найбільш повними є дані кінця ХІХ – початку ХХ століття Й.К. ПАЧОСЬКОГО [1890, 1902а, б, 1904а, б, 1914, 1927, 2008], які мають велике значення для встановлення динамічних тенденцій созофітів.

Інвентаризація раритетного різноманіття проводилася нами на основі власних польових досліджень, вивченні матеріалів гербарних колекцій *KHEM*, *KHER*, *KRW*, *KW*, *YALT* та аналізі літературних даних. Для кожного виду вказується созологічний статус (у вигляді наступних скорочень: ЧСХО – Червоний список Херсонської області [БОЙКО, ПОДГАЙНИЙ, 2002], ЧКУ – Червона книга України [ЧЕРВОНА..., 1996], ЄЧС – Європейський Червоний список [ЧЕРВОНА..., 1996], СЧС – Світовий Червоний список [МОСЯКІН, 1999], БЕРН - Бернська конвенція [ВІНЧЕНКО, 2006], СІТЕС [ЗБІРНИК..., 1999]), ареал, наукове значення, поширення в заплаві Нижнього Дніпра. Назви видів рослин наводяться за S.L. MOSYAKIN, M.M. FEDORONCHUK [1999]. Созофіти, які вказувалися, але за нашими даними, не зростають в заплаві нижнього Дніпра, відмічені зірочкою (*); созофіти, що культивуються, відмічені зірочкою та знаком оклику (*!); види, зростання яких в заплаві Нижнього Дніпра викликає у нас сумнів, позначені знаком питання (?).

Конспект созофітів Нижнього Дніпра

***ACHILLEA ochroleuca** Ehrh.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Балкансько-панонсько-причорноморський вид, на східній межі ареалу. Найбільш східними місцезнаходженнями є Інгулецькі [ПАЧОСКИЙ, 1927 (як *Achillea pectinata* L.); КОНДРАТЮК, 1962; ТЫСЯЧЕЛИСТНИКИ, 1984]. Вказується для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра, але очевидно на підставі Інгулецьких місцезростань [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Вірогідно, пониззя правої притоки річки Дніпро – Інгулець Д.В. ДУБИНОЮ та Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО [1989] також розглядається в складі плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра. Безпосередньо ж в заплаві Дніпра цей вид, очевидно, не зустрічається.

AGROPYRON dasyanthum Ledeb.

Созологічний статус: ЧС (категорія R – рідкісний).

Ендемік. Ареал південнопомітний [ЗЛАКИ УКРАЇНИ, 1977]. Піонер заростання пісків, який досить звичайно трапляється на прилеглих до заплави Нижньодніпровських пісках, подекуди заходячи в долину річки [УМАНЕЦЬ, 1998].

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Нами виявлений у м. Херсоні на Карантинному острові, де він спорадично трапляється на піщаному наміві під забудову житлового масиву «Корабел». Оскільки намів штучний, можливо, що дане місцезнаходження є вторинним.

ALDROVANDA vesiculosa L.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія I – зникаючий); БЕРН (Статус VU – вразливий).

Реліктовий (третинний) вид. Характеризується значними диз'юнкціями досить широкого ареалу, який здебільшого приурочений до тропічних та субтропічних областей. Він охоплює південну середземноморську та південну частину атлантичної і середньої Європи, Кавказ: Передкавказзя (дельта р. Кубані), Зах. Закавказзя (оз. Бебесир), Середню Азію (дельта Аму-Дар'ї), Далекий Схід (басейн р. Амуру), Японію, Індію, північно-східну Австралію та центральну Африку [БОРДЗІЛОВСЬКИЙ, 1953; АНДРІЄНКО, 1996]. В Україні дуже розсіяно відомий з рівнинних районів по всій території, особливо в долинах Дніпра, Десни, Пд. Бугу, Сіверського Дінця та інших річок.

Для нижнього Дніпра *A. vesiculosa* вперше вказується Й.К. Пачоським, який наводить цей вид для околиць м. Цюрупинська, озера Вчорашній лиман в 3 км вище Цюрупинська, Білогрудого острова (озера Лататовате, Підкаторжне, Каторжне, Спаське та Куширувате), Великого Потьомкінського острова (бакай "Уступ" на південній околиці острова) [ПАЧОСКИЙ, 1902a, 1904, 1914a, 1927, 2008]. Збори Й.К. Пачоського датуються кінцем XIX - початком XX ст [КНЕМ]. На жаль, більшість із зазначених місцезнаходжень не підтверджені наступними зборами, і сьогодні, очевидно, *A. vesiculosa* там зникла. В другій половині XX ст. згадується для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра Д.Я. АФАНАСЬЄВИМ [1951], В.М. ЖУКІНСЬКИМ та В.М. КЛОКОВИМ [1987], Д.В. ДУБИНОЮ та Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКОМ [1989], але без зазначення конкретних місцезнаходжень. Також останнім часом *Aldrovanda vesiculosa* виявлена на прилеглий до Дніпра смузі Нижньодніпровських пісків: Т.Л. Андрієнко знайшла його в околицях Цюрупинська (озерця серед дюн Олешківських пісків, заросле озеро Рогози, липень 1976 р. (KW); М.Ф. Бойко і І.І.Мойсієнко – на масиві Кардашинських боліт [Бойко, Мойсієнко, 2001].

***ALYSSUM borzaeanum** E.I.Nyjarady

Созологічний статус: БЕРН (Статус DD – недостатньо вивчений).

Ареал кримсько-новоросійський з диз'юнкцією в літоральній смузі Придніпров'я.

Вказується для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989] та показаний на карті в районі м. Херсон у Т.С. Виниченко як вид, що наводився до 1940 р. [ВИНИЧЕНКО, 2006]. Однак на карті, що була опублікована пізніше в “Екофлорі України” фахівцем з родини *Brassicaceae* А.П. Ільїнською (зі співавторами), показана лише для відомого місцезнаходження на Тендрівській косі [ІЛЬІНЬСКА та ін., 2008]. Нам також не вдалося виявити цей вид безпосередньо в заплаві Дніпра, тому дані щодо його зростання тут є очевидно помилковими. Натомість, нещодавно нами виявлено нове місцезнаходження цього виду на Покровській стрілці Кінбурської коси (І.І. МОЙСІЄНКО, КНЕР), тобто на тій її частині, яка прилягає до Ягорлицької затоки, а не до Дніпровського лиману.

?*ASTRAGALUS borysthenicus* Klokov

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий), ЄЧС (категорія R – рідкісний).

Ареал понтичний. Ендем.

Останнім часом *Astragalus borysthenicus* Klokov об'єднують з *A. onobrichis* L. (принаймні увесь гербарний матеріал в КВ так перевизначений А. Ситіним), який не потребує охорони, тому є досить сумнівним власне статус виду, з втратою якого втрачає сенс і його созологічний статус. Особини, які можна віднести до *A. borysthenicus*, нами виявлені в балках, що відкриваються в Дніпровський лиман поблизу сіл Станіслав та Широка балка в Білозерському районі Херсонської області [МОЙСІЄНКО, 2007]. З пониззя Дніпра вказувався також для м. Цюрупинська. Зазначені вище місцезростання безпосередньо до заплавної частини Дніпра не відносяться. Заплави Дніпра може стосуватися, однак не обов'язково, лише вказівка Д.В. ДУБИНИ та Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО [1989]: плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра.

ASTRODAUCUS littoralis (M.Bieb.) Drude

Созологічний статус: ЧКУ (категорія IV - невизначений).

Ареал євскінський. Ендем. Поширений по літоралі Чорного та Азовського морів від Балкан до Західного Закавказзя [КОТОВ, 1955; ФЕДОРОНЧУК, 1996].

В пониззі Дніпра зустрічається по узбережжю Дніпровського лиману. І.К. Пачоским наводиться для північного узбережжя лиману в околицях сіл Софіївка і Олександрівка Білозерського району Херсонської області [ПАЧОСКИЙ, 2008 (як *Daucus bessarabicus* DC.)]. Нами (І.І. Мойсієнко) виявлений на іншому південному узбережжі Дніпровського лиману, а саме на Очаківській стрілці півострова Кінбурнська коса. Ймовірно, що вказівка для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989], також стосується лиманної частини пониззя Дніпра. Також нами (І.І. Мойсієнко) останнім часом неодноразово відмічалися алохтонні локалітети *A. littoralis* за межами природних літоральних місцезростань, з яких, очевидно, він поширюється по залізницях. Зокрема, нами виявлені місцезнаходження виду на залізничних коліях в м. Херсоні, біля станції Калініндорф (Снігурівський район, Миколаївської області) на залізниці, в місці перетину нею Бургунської балки (Бериславський район Херсонської області) (КНЕР).

*!*BETULA borysthenica* Klokov

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий).

Понтичний ендемік. Зростає на піщаних масивах борових терас степової частини басейнів річок.

Часом зустрічається в культурі в парках та на дачних ділянках. Наприклад, нами відмічена в м. Херсоні на Малому Потьомкінському острові в Гідропарку. *B. borysthenica* без сумніву, не належить до природної флори заплави Нижнього Дніпра.

?*CAREX secalina* Willd. ex Wahlenb.

Созологічний статус: БЕРН (Статус DD – недостатньо вивчений).

Вид поширений в Середній і південній частині Східної Європи, Середній Азії та Західному Сибіру. Європейська частина ареалу виду є відірвані від основної азійської і характеризується досить значними диз'юнкціями [ЕГОРОВА, 1999].

В Причорномор'ї достовірно зростає на Тилігульському лимані, звідки відомий за зборами Й.К. Пачоського [1914a], що були нещодавно підтверджені І.І. Мойсієнком, В.А. Соломахою та Т.Д. Соломахою (KHER, KW). Пониззя Дніпра, стосується лише єдина вказівка цього виду: плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989].

CENTAUREA breviceps Iljin

Созологічний статус: ЧКУ (категорія IV - невизначений).

Вузьколокальний Нижньодніпровський ендемік [ДОБРОЧАЄВА, 1965]. Основний ареал знаходиться на надзаплавній терасі Нижнього Дніпра, звідки зрідка заходить в долину річки.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Нами виявлений в м. Херсоні на Карантинному острові. Він досить масово трапляється на піщаному наміву під забудову житлового масиву «Корабел»; оскільки, намив штучний, можливо, що дане місцезнаходження є вторинним.

***CENTAUREA paczoskii** Kotov ex Klokov

Созологічний статус: ЧКУ (категорія I – зникаючий), (ЄЧС, категорія R - рідкісний) Нижньоінгулецький ендем.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Цей вузьколокальний ендемік зустрічається лише на надзаплавних пісках в пониззі Інгульця [ДОБРОЧАЄВА, 1965]. В заплаві Дніпра безумовно не зростає.

?**CERASTIUM ucrainicum** Pacz. ex Klokov

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Понтичний ендемік [КЛОКОВ, 1952].

У Флорі Східної Європи *C. ucrainicum* Pacz. ex Klokov розглядають як синонім *C. glutinosum* Fries, що є досить широкоареальним (майже вся Європа та як занесений у Північній Америці) і не потребує охорони [СОКОЛОВА, 2004]. *C. ucrainicum* s. str. вказується Й.К. Пачоським для розташованої на північному узбережжі Дніпровського лиману Софіївки Білозерського району Херсонської області [ПАЧОСКИЙ, 2008]. В “Екофлорі України” показаний для Кінбурнської коси, вздовж протилежного південного узбережжя Дніпровського лиману [ФЕДОРОНЧУК, ДІДУХ, 2002]. Вказується для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Нами відмічений на сухих піщаних слабкозасолених луках у місті Херсоні на Малому Потьомкінському острові.

CERATORHYLLUM tanaiticum Sapjeg.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія R – рідкісний).

Ареал понтично-казахстанський. Реліктова рослина, яка відома на території України ще з пліоцену. Як типовий релікт характеризується редукцією поширення: судячи з розкопок, раніше був поширений значно північніше [ДУБЫНА та ін., 1985].

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. В іншій, але більш ранній, роботі Д.В. Дубина зі співавторами точніше вказують місцезнаходження в пониззі Дніпра – мілководні водойми Дніпровського лиману в Херсонській області [ДУБЫНА та ін., 1985]. Існує досить непевна вказівка для Херсона [КОТОВ, 1987]. Також цей вид трапляється в пониззі Дніпра за межами заплави на Нижньодніпровському піщаному масиві, звідки наводиться для Чалбаської арени та Кардашинського болота [ЛАВРЕНКО, ПОРЕЦЬКИЙ, 1928; ДУБЫНА та ін., 1985]; також

виявлений першим автором статті у цьому (2008) році в неглибокому озерці в урочищі Раків куточок на Козачелагерській арені (KHER).

*!**CONVALARIA majalis** L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Рідкісний вид природої флори Херсонщини.

Природно зростає у нас в дубових колках на піщаному масиві борової надзаплавній тераси. В заплаві Дніпра досить часто вирощується на дачних ділянках. До природної флори заплави Нижнього Дніпра рослина не належить.

***DIANTHUS bessarabicus** Klokov

Созологічний статус: ЄЧС (категорія R – рідкісний), ЧКУ (категорія II – вразливий).

Ареал понтичний. Ендемік.

Раніше вважався нижньодунайським ендеміком, нещодавно наведений також для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Цілком можливо, що помилково, оскільки на карті в “Екофлорі України” підготовленій фахівцем по родині *Caryophyllaceae* М.М. Федорончуком (зі співавторами), показаний лише для пониззя Дунаю [ФЕДОРОНЧУК та ін., 2002].

?**ELATINE hungarica** Moesz

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Ареал панонсько-понтично-казахстанський (Південь середньої (Угорщина) та східної Європи, південний-захід Західного Сибіру).

Довгий час був відомий лише з подів в Бузько-Дніпровській та Дніпровсько-Молочанській степових областях, нещодавно наведений також для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989].

ERIPACTIS palustris (L.) Crantz.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія III – рідкісний), CITES.

Ареал західнопалеарктичний. Охороняється в Україні та Європі, як і усі інші дикоростучі орхідеї [КАТАЛОГ..., 2002]. Рідкісний вид флори Причорномор'я.

В пониззі Дніпра виявлений нами на Малому Потьомкінському острові [МОЙСІЄНКО, 2002]. Також за усним повідомлення І.А. Тимченко, *E. palustris* зростає в плавнях Нижнього Дніпра в околиці м. Гола Пристань (ТИМЧЕНКО, in colloquio).

ERYNGIUM maritimum L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Стенотопна приморська літоральна рослина, що потерпає через значне рекреаційне навантаження на морське узбережжя.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Більш контретні данні про зростання цього виду в Пониззі Дніпра наводяться І.К.Пачоським, який знаходив цей вид на піщаному узбережжі Дніпровського лиману в околицях сіл Софіївки та Олександрівки Білозерського району Херсонської області [ПАЧОСКИЙ, 2008]. Нами (І.І. Мойсієнко) виявлений на іншому південному узбережжі Дніпровського лиману, а саме на Очаківській стрілці півострова Кінбурнська коса. Ймовірно, що вказівка для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989], також стосується лиманної частини пониззя Дніпра.

?**GONIOLIMON graminifolium** (Aiton) Boiss.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія V – вразливий), СЧС (категорія V – вразливий).

Понтичний ендемік. Зростає у пониззі річок Південний Буг, Інгул, Дніпро, Інгулець та Молочна.

Спорадично трапляється на надзаплавній терасі Нижнього Дніпра, безпосередньо ж в заплаві річки цей вид нам виявити не вдалося. Наводиться для плавнево-літорального

ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Оскільки поняття плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра ширше від заплави цієї річки, то цілком можливо, що безпосередньо в заплаві він не зустрічається.

LEUCOJUM aestivum L.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий).

Рідкісний вид нашої флори відомий з одиничних місцезнаходжень. Ареал європейсько-східно-середземноморський.

У нас відоме лише одне місцезнаходження в прибережно-водних заростях Дніпровського лиману в околицях с. Геройське (Прогної) вперше виявлене Й.К.Пачоським [1914a], яке описується також в інших роботах [ПРОТОПОПОВА та ін., 1971; Бойко, 1988; ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989].

LINDERNIA procumbens (Krock.) Borbs

Созологічний статус: БЕРН (Статус DD - недостатньо вивчений).

Рідкісний в пониззі Дніпра вид.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Більш точні данні знаходимо у Й.К. Пачоського: на піщаних місцях плавнів Дніпра (Срединський) [ПАЧОСКИЙ, 1890 (як *Vandellia puxidaria* Maxim.)], плавні Дніпра: Херсон (Рябков), ок. Білогрудова гирла і по берегах р. Серединки (Рябков) [ПАЧОСКИЙ, 2008 (як *Vandellia puxidaria* Maxim.), КОТОВ, 1960 (як *Lindernia puxidaria* All.)].

NYMPHAEA alba L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Гарноквітуча «біла водяна лілія», що страждає від суттєвого прямого (зривання на букети, освоєння місцезростань тощо) та опосередкованого (зарегулювання русла, забруднення тощо) антропогенного тиску.

Даний вид поки що досить широко поширений в пониззі Дніпра. Зазначається в багатьох роботах [АФАНАСЬЄВ, 1951; ЗЕРОВ, 1958, 1971; ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989; МОЙСІЄНКО, 2002; ПАЧОСКИЙ, 2008 тощо].

NYMPHOIDES peltata (S.G.Gmel.) O.Kuntze

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий).

Реліктовий третинний вид.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Раніше був значно поширений в пониззі Дніпра. Зокрема, у Й.К. Пачоського [2008 (як *Limnanthemum nymphaeoides* Link.)] на основі власних досліджень та зборів І.З. Рябкова знаходимо наступні дані щодо його поширення на рубежі XIX-XX ст.: «Долина Дніпра: Касперовка (нині с. Кизомис), Херсон (в плавнях вездє обильно), Фалєєвка (нині с. Садово), М. Гырли (об.) (село Нововоронцовського району, що нині не існує, оскільки затоплене водосховищем), Тягинка, Качкаровка», озеро Вчорашній лиман [ПАЧОСКИЙ, 1927 (як *Limnanthemum nymphaeoides* Link.)]. Пізніше в середині та другій половині XX ст. для заплави Дніпра з різним ступенем деталізації місцезнаходжень його наводять: М.С. ШАЛИТ [1939 (як *Limnanthemum nymphaeoides* Link.)] (в воді Дніпра, його рукавів та стариць, досить багато), Д.Я. АФАНАСЬЄВ [1951 (як *Limnanthemum nymphaeoides* Link.)], К.К. ЗЕРОВ [1958; 1971] (Сабєцький, Кардашинський лимани, Дніпро-Бузький лиман; досить часто). К.К. Зеров також зазначає, що після зарегулювання Дніпра, в Каховському водосховищі вид значно скоротив своє поширення до одиничних екземплярів, але вже через 10 років став звичайною рослиною, утворюючи угруповання з покриттям до 100%, особливо в верхній частині водосховища [ЗЕРОВ, 1976]. В.М. КЛОКОВ та ін. [1982] вказують *N. peltata* для Дніпровського лиману, де він характерний для «...недавно образованих заливов с умеренным водообменом и слабым накоплением ила...» та «...формирующихся отмелей...». На його зростання в плавнях Нижнього Дніпра вказує в своїх роботах Д.В. Дубина: в Бакайській затоці (зарості

площею до 10 га), Збур'ївському лимані, на мілководдях поблизу Глагольської коси, а також «у водоймах заплави, лиманах степових річок та в авандельті» [ДУБИНА, 1985, 1986а, б]. В.М. ЖУКІНСЬКИЙ та В.М. КЛОКОВ [1987] відзначають, що популяція *N. peltata* в межах запропонованого ними Нижньодніпровського біосферного заповідника займає площу близько 98 га. Останні дані, щодо зростання *N. peltata* на Нижньому Дніпрі датуються вже сучасним століттям: в роботах Т.Б. ЧІНКІНОЇ [1997, 2001, 2006] наводяться ряд угруповань за участю *N. peltata* [*Trapo-Nymphoidetum peltatae* Oberd. 1957 та *Nymphoidetum peltatae* (All. 1922) Muller et Gots 1960]. Сьогодні вид значно скоротив свій ареал, і очевидно трапляється досить рідко. На скорочення поширення цього виду в заплаві Дніпра вказує той факт, що ми дослідили ряд відомих місцезнаходжень цього виду, але виявити його там не вдалось.

ORCHIS palustris Jacq.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія III – рідкісний); CITES.

Ареал: Помірна і Середземноморська Європа, Мала Азія, Середня Азія, Закавказзя [БОРДЗИЛОВСЬКИЙ, 1950]. Охороняється в Україні та Європі, як і усі інші дикоростучі орхідеї [КАТАЛОГ..., 2002].

Сьогодні ще досить поширений в пониззі Дніпра вид [ДУБИНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989; МОЙСІЄНКО, 2002; БОЙКО, 1988]. Зростає скрізь по островах Дніпровської дельти на слабкопорушених болотистих луках.

***!QUERCUS robur** L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Рідкісний вид природної флори Херсонщини.

Даний вид наводився лише для верхньої частини заплави Нижнього Дніпра, де вплив тривалої та пізньої повені був менш катастрофічним: гирло балки Кам'янки при впадінні в Дніпро, нижня частина схилу Дніпра між Кам'янкою та Миловим і Миловим та Качкарівкою [ПАЧОСКИЙ, 2008]; Базувлукські та Кінські плавні [АФАНАСЬЄВ, 1951]. Ці природні місцезнаходження були знищені при створенні Каховського водосховища. Натомість, після будівництва Каховської ГЕС лімітуюча дія паводку зведена нанівець, тому сьогодні часом культивується по більш високих місцях в заплаві.

RUMEX ucrainicus Fisch. ex Spreng.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)), ЄЧС (категорія R – рідкісний)

Ареал: Середня Європа, Монголія.

Зазначається ще у К. Ліндеманна для Нижнього Дніпра [ПАЧОСКИЙ, 1890]. Також збирався І.З. Рябковим в 1898 році в Дніпровських плавнях в околицях м. Херсона та с. Милове [ПАЧОСКИЙ, 1902б]. В інших, більш пізніх, роботах Й.К. Пачоский наводиться *R. ucrainicus* для м. Херсона (Карантинний острів), та кількох місцезнаходжень вище греблі Каховської ГЕС: Качкарівка, Милове, Дрімайлівка (Тягинка) [ПАЧОСКИЙ, 1927, 2008]. Більш новими даними зростання *R. ucrainicus* в пониззі Дніпра не підтверджено.

SALVINIA natans (L.) All.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий), БЕРН (Статус LRIc. – група видів низького ризику, що потребують мінімальних заходів охорони).

Реліктовий третинний вид.

Широко поширена в пониззі Дніпра рослина. Зазначається в багатьох роботах [БОЙКО, 1988; ДУБИНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989; МОЙСІЄНКО, 1999, 2002; ПАЧОСКИЙ, 1914а]. Нами зустрічався як серед прибережних заростей водотоків, так і в стоячих заплавах по всій території Нижнього Дніпра. У великій кількості розвивається восени, часто утворюючи суцільні зарості, що вкривають водну поверхню бухточок та затишних ділянок водойм.

?SCHOENUS nigricans L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Рідкісний вид флори Херсонщини.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Ймовірно, що ця вказівка стосується лише літоральної частини Нижньодніпровського ландшафту. Й.К. Пачоський вважав цей вид облігатно приморським [ПАЧОСКИЙ, 1927]. Нами (І.І. Мойсієнко) він також виявлений лише на ділянці Кінбурнської коси, що прилягає до Ягорлицької затоки. Цілком вірогідно, що в заплаві Дніпра не зростає.

SENECIO borysthenticus (DC.) Andrz.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія R – рідкісний).

Ареал понтичний. Ендемік.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. У Й.К. Пачоського зазначається для пісків прируслової гряди в околицях Дрімалівки та Великого Потьомкінського острова [ПАЧОСКИЙ, 1914]. Нами виявлений на Карантинному та Малому Потьомкінському островах [МОЙСІЄНКО, 1999; 2002]. В цілому, в заплаві частині Дніпра, на відміну від прилеглого масиву Нижньодніпровських пісків, де трапляється дуже часто, *Senecio borysthenticus* трапляється досить рідко, по прирусловим піщаним грядкам на більш високих островах.

STIPA borysthentica Klokov ex Prokud.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий).

Едифікатор піщаних степів; також зустрічається на супіщаних ділянках та відслоненнях пісковиків і гранітів [ПРОКУДИН, 1977]. Для заплави Нижнього Дніпра цей вид наводиться нами вперше. Очевидно, алохтонна популяція виявлена першим автором цієї статті в центральній частині заплави між Дніпром та Цюрупинською Конкою на піщаному насипі біля Антоновського мосту (KHER).

***SUAEDA baccifera** Pall.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія R – рідкісний).

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Останнім часом цей таксон відносять до синонімів *S. acuminata* (С.А. Meyer) Моу [МОСЯКИН, ФЕДОРОНЧУК, 1999; rev. Н. Freitag Kassel!, KW, YALT].

THYMUS borysthenticus Klokov et Des.-Shost.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія R – рідкісний); СЧС (категорія R – рідкісний).

Вузьколокальний Нижньодніпровський ендемік.

Звичайно трапляється на прилеглих до заплави надзаплавних борових пісках Нижнього Дніпра; іноді заходить в долину річки. Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Виявлений в м. Херсоні (зібрав О.Є. Ходосовцев) на Карантинному острові, де нечисельна популяція зростає на піщаному намиві під забудову житлового масиву «Корабел». Оскільки намив штучний, можливо, що дане місцезнаходження є вторинним. Раніше цей вид наводився виключно для пониззя Дніпра. Однак у 2008 році першим автором цієї статті *Th. borysthenticus* був знайдений в пониззі Інгульця на пісках в околиці с. Новогредневе (Херсонська область, Великоолександрівській район) (KHER). Заради справедливості необхідно відмітити, що ми не перші виявили *Th. borysthenticus* в пониззі Інгульця. Ще минулого року перший автор статті в гербарії Криворізького ботанічного саду (KRW) бачив зразок, зібраний ще 2002 р. О.О. Красовою на Інгульці.

?TRACHOMITUM venetum subsp. **sarmatiense** (Woodson) V.E.Avet.

Созологічний статус: ЧСХО, як *Trachomitum sarmatiense* Woodson (категорія III (x)).

Рідкісний вид природної флори Херсонщини.

Вказується Й.К. Пачоським за зборами І.З. Рябкова для окол. с. Станіслав, з приміткою «вероятно одичалое» [ПАЧОСЬКИЙ, 19026;2008, як *Arosunum venetum* L.]. *Trachomitum venetum* subsp. *sarmatiense* спорадично трапляється у нас по пісках морської літоралі; виявлене І.З. Рябковим місцезнаходження на березі лиману очевидно є результатом випадкового занесення.

TRAGOPOGON borysthenicus Artemcz.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія I – невизначений).

Ареал західнопонтичний. Ендемік [Клоков, 1965].

Звичайно трапляється на прилеглих до заплави борових пісках Нижнього Дніпра; іноді заходить в долину річки. Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБИНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. У Й.К. Пачоського [1927] для заплави вказується з Великого Потьомкінського острова. Нами відмічений на Карантинному та Малому Потьомкінському островах [МОЙСІЄНКО, 1999, 2002]. В цілому в заплаві Дніпра трапляється рідко, по більш високих піщаних масивах.

TRAPA natans L. s.l.

Созологічний статус: ЧКУ (категорія II – вразливий), БЕРН (Статус VU – вразливий).

Реліктовий (третинний) вид.

В пониззі Дніпра трапляється спорадично в неглибоких непроточних або слабкопроточних водоймах. Популяції здебільшого малочисельні. Й.К. Пачоський відмічав *T. natans* s.l. в окол. м. Херсона: Кошова, Стеблівський лиман, Великий Потьомкінський островів – в озері Волохноватому та в протоці, що з'єднує його з Вільховим Дніпром [ПАЧОСЬКИЙ, 1890, 1927, 2008; КНЕМ]. К.К. ЗЕРОВ [1958, 1971, 1976] наводить його для Стеблівського та Сабецького лиманів, р. Серединки, Каховського водосховища, Дніпро-Бузького лиману та інших місць, в яких часто утворює суцільні зарості. У Д.В. ДУБИНИ [1982, 1985, 1986] знаходимо відомості про зростання *T. natans* у оз. Бублиця, на мілководді Збур'ївського та Кардашинського лиманів, у Проріжанського жолобі та Білозерському, Тягинському і Олексіївському лиманах. Існують також вказівки *T. natans* s.l. без зазначення конкретних місцезнаходжень [АФАНАСЬЄВ, 1951; ДУБИНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Для заплави Нижнього Дніпра також існують вказівки шести мікровидів: *T. borysthenica* V. Vassil. – Бериславський район, рукав Горіховий нижче Нової Каховки (ЗЕРОВ!, KW), окол. Голої Пристані (Михайлов, Зоз) [ДОБРОЧАЄВА, 1955], Голопристанський район, окол. с. Рибальче (Гринь!, KW); [ДОБРОЧАЄВА, 1955], вказується також В.І. Тихоновим без зазначення конкретного місцезнаходження [ТИХОНОВ, 1974]; *T. danubialis* Dobroc. – [ФІЛІМОНОВ, 1993], *T. flerovii* Dobroc. – Голопристанський район, окол. с. Рибальче (Гринь!, KW); [ДОБРОЧАЄВА, 1955]; *T. macrorhiza* Dobroc. – в заводях Нижнього Дніпра та його притоків, зокрема був описаний з окол. Херсона, Херсонський район, в третьому затоні р. Дніпра (ДОБРОЧАЄВА!, KW); [ДОБРОЧАЄВА, 1955; ДОБРОЧАЄВА, 1987], Цюрупинський район, в плавнях річки Конки (ДОБРОЧАЄВА!, KW); [ДОБРОЧАЄВА, 1955], Голопристанський район, Дніпровський лиман, залив «Солониха» (?!, KW), В.І. ТИХОНОВ вказує для Нижньодніпровських плавнів [ТИХОНОВ, 1974]; *T. natans* L. s.str. – Бериславський район, Дрімайлівка (Пачоський), окол. Херсона (Пачоський), Цюрупинськ (Пачоський, Піскунов), Голопристанський район, Збур'ївка (Пачоський) [ДОБРОЧАЄВА, 1955], заказник «Бакайський» [ДУБИНА, 1985]; та *T. maeotica* Wogonow, який відмічає (помилково?) В.І. Тихонов для Нижньодніпровських плавнів, але без зазначення конкретного місцезнаходження [ТИХОНОВ, 1974]. Т.Б ЧИНКІНА наводить *Trapa natans* L. s.l. у складі угруповання *Trapetum natantis* Th. Muller et Gors 1960 для прибережних ділянок лісового заказника загальнодержавного значення «Бакайський», та у складі асоціації *Trapo-Nymphoidetum peltatae* Oberd. 1957, але без зазначення точного місцезнаходження [ЧИНКІНА, 1997, 2002; ЧИНКІНА, 2001]. Другим автором статті, С.В.Овечко, виявлений в протоках між Цюрупинською Конкою та Глухим лиманом, в протоці, яка впадає в верхню частину

Сабецького лиману, протоці Свиридів Бакай, в протоці Переволока, що поєднує Конку зі Збурівським лиманом, а також під час спільної експедиції усіх авторів статті виявлений в Кардашинській Конці. Останнім часом поширення *T. natans* L. s.l. значно скоротилося і в багатьох, з вказаних вище попередніми дослідниками, місцезростаннях водяний горіх тепер не зустрічаються.

URTICA kioviensis Rogow.

Созологічний статус: ЄЧС (категорія I – невизначений).

Ареал виду охоплює південь середньої та східної Європи.

Зустрічається у нас переважно в лісових вільхових (з домінуванням *Alnus glutinosa* (L.) Gaerthn.) болотах. В заплаві Дніпра спорадично, на надзаплавній терасі – частіше. Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. Вище греблі Каховської ГЕС вказується для Качкарівки Бериславського району, нижче греблі відомий з окол. Херсона (Великий Потьомкінський острів) (Пачоський!, КНЕМ), [ПАЧОСКИЙ, 1927, 2008] та у вільхових заростях між Голою Пристанню та Збур'івкою (Козлов!, KW). Нами також був відмічений в заростях вільхи вздовж лівого берега Дніпра в околицях сіл Старої Збур'івки та Рибальчого.

UTRICULARIA vulgaris L.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Рідкісний вид флори Херсонщини.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. І.З. Рябков збирав цей вид в плавнях та озерах в районі Херсона, [ПАЧОСКИЙ, 1902б]. Й.К. Пачоським вказується для Карантинного острова в окол. Херсона, Білогрудова острова (озеро Підкаторжне) в гирлах Дніпра, р. Конки в окол. Цюрупинська (Пачоський!, КНЕМ), [ПАЧОСКИЙ, 1927, 2008]. Вже після зарегулювання стоку Дніпра вид відмічався К.К. Зеровим у Каховському водосховищі [ЗЕРОВ, 1976]. Також зазначається для Голої Пристані [ВІСЮЛІНА, 1961], однак ознайомлення із зразком показало, що він зібраний на Кардашинському болоті, тобто в місцезростанні, що відноситься не до заплави, а до надзаплавної борової тераси Дніпра (Козлов!, KW). Нами (І.І. Мойсієнко) *U. vulgaris* виявлена в окол. Херсона на Карантинному та Малому Потьомкінському островах [МОЙСІЄНКО, 1999, 2002].

VITIS sylvestris C.C.Gmel.

Созологічний статус: ЧСХО (категорія III (x)).

Рідкісний вид флори Херсонщини.

Плавнево-літоральний ландшафт Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. І.К. Пачоським [1890, 2008] наводиться для околиць м. Херсона (Великий Потьомкінський острів) та гирл балок, що відкриваються в р. Дніпро, а також уздовж усього правого берега Дніпра на вапнякових урвищах. Пізніше, в другій половині ХХ ст. в пониззі Дніпра *V. sylvestris* відмічали: ШАЛИТ М.С. [1939] – зазначає, що знайшов його в одному місці прируслової частини заплави Нижнього Дніпра; Д.Я. АФАНАСЬЄВ [1951] – вказує його як компонент деревної рослинності Нижньодніпровських плавнів; Д.В. ДУБИНА [1986а] – зазначає цей вид на схилах Тягинського, Нікольського, Кам'янського та Понятовського лиманів, а також уздовж правого берега Дніпра від с. Ольгівка до с. Тягинка. Нами виявлено також кілька особин на Малому Потьомкінському острові [МОЙСІЄНКО, 2002].

ZOSTERA marina L.

Созологічний статус: БЕРН (Статус LRlc. – група видів низького ризику, що потребують мінімальних заходів охорони).

Рослина піщаних і піщано-мулистих морських субліторалей. Вказується для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989]. К.К.

ЗЕРОВИМ [ЗЕРОВ, 1971] наводиться для західної частини Дніпровського лиману в районі села Покровського, як занесений з морської акваторії. Випадковий елемент флори лиманної частини Нижнього Дніпра, куди, очевидно, періодично заноситься з акваторії Чорного моря.

Таблиця 1.
Належність созофітів заплави Нижнього Дніпра до списків раритетних видів

Table 1.

Sozophytes of Lower Dnieper flood-plain in various red lists

№	Назва виду	СЧС	ЄЧС	ЧКУ	БЕРН	CITES	ЧСХО
1	<i>Agropyron dasyanthum</i>	+					+
2	<i>Aldrovanda vesiculosa</i>			+	+		+
3	<i>Astrodaucus littoralis</i>			+			+
4	<i>Centaurea breviceps</i>			+			+
5	<i>Ceratophyllum tanaiticum</i>		+				+
6	<i>Epipactis palustris</i>			+		+	+
7	<i>Eryngium maritimum</i>						+
8	<i>Leucojum aestivum</i>			+			+
9	<i>Lindernia procumbens</i>				+		+
10	<i>Nymphaea alba</i>						+
11	<i>Nymphoides peltata</i>			+			+
12	<i>Orchis palustris</i>			+		+	+
13	<i>Rumex ucrainicus</i>		+				+
14	<i>Salvinia natans</i>			+	+		+
15	<i>Senecio borysthenticus</i>		+				+
16	<i>Stipa borysthentica</i>			+			+
17	<i>Thymus borysthenticus</i>	+	+				+
18	<i>Tragopogon borysthenticus</i>		+				+
19	<i>Trapa natans</i>			+	+		+
20	<i>Urtica kioviensis</i>		+				+
21	<i>Utricularia vulgaris</i>						+
22	<i>Vitis sylvensis</i>						+
23	<i>Zostera marina</i>				+		+
24	? <i>Astragalus borysthenticus</i>		+	+			+
25	? <i>Carex secalina</i>				+		+
26	? <i>Cerastium ucrainicum</i>						+
27	? <i>Elatine hungarica</i>						+
28	? <i>Goniolimon graminifolium</i>	+	+				+
29	? <i>Schoenus nigricans</i>						+
30	? <i>Trachomitum venetum</i> ssp. <i>sarmatiense</i>						+
Всього		3	8	11	6	2	29
Созофіти не включені до складу флори заплави Нижнього Дніпра							
31	* <i>Achillea ochroleuca</i>						+
32	* <i>Alyssum borzaeanum</i>				+		+
33	* <i>Centaurea paczoskii</i>			+			+
34	* <i>Dianthus bessarabicus</i>		+	+			+
35	* <i>Suaeda baccifera</i>		+				+
36	*! <i>Betula borysthentica</i>			+			+
37	*! <i>Convallaria majalis</i>						+
38	*! <i>Quercus robur</i>						+

Таким чином, не викликає сумніву природне зростання в заплаві Нижнього Дніпра 23 видів созофітів. Переважну більшість з цих видів нам вдалося особисто виявити в заплаві Нижнього Дніпра, або ж ми бачили надійні гербарні зразки, що засвідчують факт їх зростання. Ще сім видів, стосовно яких є літературні дані щодо їх зростання в заплаві Нижнього Дніпра нами віднесені до сумнівних. На сьогодні ми не можемо остаточно підтвердити, або ж впевнено заперечити їх зростання в заплаві Нижнього Дніпра. Серед них

два види (*Astragalus borysthenticus*, *Cerastium ucrainicum*) віднесені до сумнівних через невизначений таксономічний статус, оскільки останнім часом ці види відносять в синоніми досить поширених видів, які не потребують охорони. *Trachomitum venetum* subsp. *sarmatiense* відомий лише за давніми зборами випадково занесених рослин. Ще чотири види (*Carex secalina*, *Elatine hungarica*, *Goniolimon graminifolium*, *Schoenus nigricans*), які віднесені нами до сумнівних, цілком можливо, вказуються помилково, оскільки наводяться вони для плавнево-літорального ландшафту Нижнього Дніпра [ДУБЫНА, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1989], межі якого значно ширші від меж заплави Нижнього Дніпра, а гербарні збори їх безпосередньо із заплави нам виявити не вдалося. Наступні три види зростають в заплаві Нижнього Дніпра лише в культурі (*Betula borysthentica*, *Convallaria majalis*, *Quercus robur*) і сьогодні членами природної флори тут не являються. Натомість п'ять видів судинних рослин (*Achillea ochroleuca*, *Alyssum borzaeanum*, *Centaurea paczoskii*, *Dianthus bessarabicus*, *Suaeda baccifera*), що наводилися іншими дослідниками, цілком виключені з флори даної території. *Suaeda baccifera* – на тій підставі, що вона віднесена в синоніми до *S. acuminata*. Інші види, на нашу думку, наводились некоректно або помилково.

Навіть список з 23 видів созофітів, що достеменно зростають на Нижньому Дніпрі також залишається досить гетерогенним. Серед них 4 види (*Astrodaucus littoralis*, *Eryngium maritimum*, *Leucojum aestivum*, *Zostera marina*) безпосередньо в заплаві Нижнього Дніпра не відомі, а зростають лише в його лиманній частині. Інші 4 види (*Agropyron dasyanthum*, *Centaurea breviceps*, *Stipa borysthentica*, *Thymus borysthenticus*) в заплаві Нижнього Дніпра достеменно відомі лише з вторинних місцезнаходжень (штучно створених піщаних масивів) і тому цілком можливо, що зростають тут лише як занесені.

В цілому, 30 созофітів, включаючи сумнівні, що природно зростають в пониззі Дніпра за рахунок належності, деяких одних і тих же видів до кількох списків, займають 60 позицій в різних списках раритетних видів (табл. 1). В тому числі, ці види належать до Світового Червоного списку МСОП – 3 види [МОСЯКІН, 1999], Європейського Червоного списку – 8 [ЧЕРВОНА..., 1996], Червоної книги України – 11 [1996], додатку Бернської конвенції – 6 [ВІНЧЕНКО, 2006], додатку конвенції Cites – 2 [ЗБІРНИК..., 1999], Червоного списку Херсонської області – 30 [БОЙКО, ПОДГАЙНИЙ, 2002].

Дана стаття не дала відповіді на усі запитання стосовно раритетного компоненту флори заплави Нижнього Дніпра, однак значним чином впорядкувала існуючі данні. Для остаточного зняття більшості питань стосовно флори созофітів, як і для їх охорони, необхідно якнайшвидше створення Національного природного парку «Нижньодніпровський».

Список літератури

- АНДРІЄНКО Т.Л. Альдрованда пухирчаста – *Aldrovanda vesiculosa* L. // Червона книга України. Рослинний світ. – Київ: У.Е., 1996. – С. 132.
- АФАНАСЬЄВ Д.Я. Геоботанічний нарис Нижньодніпровських плавнів // Ботанічний журнал АН УРСР. – 1951. – Т. 8, № 2. – С. 3-23.
- БОЙКО М.Ф. Нові знахідки рідкісних і зникаючих видів рослин у Херсонській та Миколаївській областях // Укр. ботан. журн. – 1988. – Т. 45, № 5. – С. 84-87.
- БОЙКО М.Ф., МОЙСІЄНКО І.І. Знахідка *Aldrovanda vesiculosa* L. на Кардашинському болоті в Херсонській області (Україна) // Укр. ботан. журн. – 2001. – Т. 58, № 6. – С. 706-709.
- БОЙКО М.Ф., ЧОРНИЙ С.Г. Екологія Херсонщини. Навчальний посібник. – Херсон: 2001. – 156 с.
- БОЙКО М.Ф., ПОДГАЙНИЙ М.М. Червоний список Херсонської області. – Херсон: Айлант, 2002. – 32 с.
- БОРДЗІЛОВСЬКИЙ Є.І. Родина Зозулинцеві - *Orchidaceae* // Флора УРСР. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1950. – Т. 3. – С. 312-401.
- БОРДЗІЛОВСЬКИЙ Є.І. Рід Альдрованда – *Aldrovanda* (Monti) L. // Флора УРСР. – Т. 5. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953. – С. 436-437.
- ВІНЧЕНКО Т.С. Рослини України під охороною Бернської конвенції. – К.: Хімджест, 2006. – 176 с.
- ВІСЮЛІНА О.Д. Родина Пухирникові – *Lentibulariaceae* Lindl // Флора УРСР. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. – Т. 10. – С. 57-67.
- ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ Україна. Довідник /Під ред. Г.Б. Марушевського, І.С. Жарук– Київ: Чорноморська програма Ветландс Інтернешнл, 2006. – 312 с.
- ДОБРОЧАЄВА Д.М. Родина Водяногоріхові – *Hydrocaryaceae* Raim. // Флора УРСР.-К.: Вид-во АН УРСР, 1955. – Т. 7. – С. 445-454.

- ДОБРОЧАЄВА Д.М. Рід Волошка – *Centaurea L.* // Флора України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1965. – Т. 12. – С. 37-165.
- ДОБРОЧАЄВА Д.Н. Семейство Водяноореховые – Трарасеae // Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – 210-211 с.
- ДУБИНА Д.В. Распространение, экология и ценология *Trapa natans* (Трарасеae) на Украине // Ботанический журнал. – 1982. – Т. 67, №5. – С. 659-667.
- ДУБИНА Д.В. Рослинність і флористичні особливості заказника «Бакайський» (Херсонська область) // Укр. ботан. журн. – 1985. – Т. 42, № 3. – С. 77-83.
- ДУБИНА Д.В. Рослинність території запроектованого Нижньодніпровського природного національного парку // Укр. ботан. журн. – 1986а. – Т. 43, № 1. – С. 80-87.
- ДУБИНА Д.В. Функціональне зонування території запроектованого Нижньодніпровського природного національного парку (Херсонська область) // Укр. ботан. журн. – 1986б. – Т. 43, № 3. – С. 94-98.
- ДУБИНА Д.В., ЧОРНА Г.А. БОРИМСЬКА Є.В. *Ceratophyllum tanaiticum* Sarjeg. на Україні // Укр. ботан. журн. – 1985. – Т. 42, № 1. – С. 56-61.
- ДУБИНА Д.В., ШЕЛЯГ-СОСОНКО Ю.Р. Плавни Причерномор'я. – Київ: Наук. думка, 1989. – 272 с.
- ЕГОРОВА Т.В. Осоки (*Carex L.*) России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР). – М., 1999. – 776 с.
- ЖУКІНСЬКИЙ В.М., КЛОКОВ В.М. Про організацію Нижньодніпровського біосферного заповідника // Вісник АН УРСР. – 1987. – №1. – С. 84-92.
- ЗБІРНИК законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища: Міжнар. конвенції та угоди, ін. правові акти. – Т. 5. – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 344 с.
- ЗЕРОВ К. К. Прибережна та водна рослинність пониззя Дніпра // В кн.: Пониззя Дніпра, його біологічні та гідробіологічні особливості. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 35-60.
- ЗЕРОВ К.К. Рослинність Дніпровсько-Бузького лиману і можливий вплив на неї збирання Дніпровської води // Дніпровсько-Бузький лиман. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 14-31.
- ЗЕРОВ К.К. Формирование растительности и зарастание водохранилищ Днепровского каскада. – К.: Наук. думка, 1976. – 141 с.
- КАТАЛОГ раритетного флорізономаніття заповідників і національних природних парків України. Ч.1. Фітогенетичний фонд, мікогенетичний фонд, фітоценотичний фонд / Під наук. ред. д.б.н. С.Ю. Поповича – Київ: Фітосоціологічний центр, 2002. – 276 с.
- КЛОКОВ М.В. Родина Гвоздичні – *Caryophyllaceae Juss.* // Флора УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1952. – Т. 4. – С. 421-646.
- КЛОКОВ М.В. Рід Козельці – *Tragopogon L.* // Флора УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1965. – Т. 12. – С. 217-243.
- КЛОКОВ В.М., ДЬЯЧЕНКО Т.Н., КАРПОВА Г.А. и др. Пространственная структура водной растительности Днепро-Бугского лимана // VII съезд Украинского ботанического общества: Тез. докл. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 202.
- КОТОВ М.І. Родина Зонтичні – *Umbelliferae Moris.* // Флора УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1955. – Т. 7. – С. 460-618.
- КОТОВ М.І. Родина Ранникові – *Scrophulariaceae P.Br.* // Флора УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – Т. 9. – С. 405-631.
- КОТОВ М.И. Семейство Роголистные – *Ceratophyllaceae* // Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 45-46.
- ЛАВРЕНКО С.М., ПОРЕЦЬКИЙ А.С. Рослинність Чалбаського і Іванівського масивів та Кінбурнської коси Наддніпровських пісків // Мат-ли охорони природи на Україні. – Харків, 1928. – Вип.1. – С. 127-177.
- МОЙСІЄНКО І.І. Перспективи охорони раритетних видів урбанофори Херсона // Заповідна справа: стан, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. – Херсон: Айлант, 1999. – С. 30-32.
- МОЙСІЄНКО І.І. Сучасний стан флори Малого Потьомкінського острова // Природничий альманах. – Сер. Біологічні науки. – Вип. 2. – Херсон: Персей, 2002. – С. 129-148.
- МОЙСІЄНКО І.І. Анотований список судинних рослин запроектованого заказника «Лесовий каньйон» (Херсонська область, Україна) // Чорноморськ. ботан. журн. – 2007. – Т.3, № 1. – С. 77-84.
- МОСЯКІН С.Л. Рослини України у Світовому Червоному списку // Укр. ботан. журн. – 1999. – Т. 56, № 1. – С. 79-88.
- НАУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА запроектованого Нижньодніпровського Національного природного парку // Бойко М.Ф., Дубина Д.В., Мойсієнко І.І., Роман Є.Г., Ходосовцев О.Є., Підгайний М.М. – Херсон, 1994. – 11 с.
- ОНИЩЕНКО В., КОСТЮШИН В., ТКАЧЕНКО В. Найцінніші природні ділянки (ядра) Дніпровського екокоридору // Жива Україна. – 2007. – № 3-4. – С. 2-6.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Материалы для флоры степей юго-восточной части Херсонской губернии // Записки Киевского общества естествоиспытателей. – К.: 1890. – Т. XI, вып. I. – С. 37-172.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Некоторые новые растения, найденные в низовьях Днепра и Днестра // Труды Бот. сада Имперск. Юрьевск. ун-та. – Юрьев: 1902а. – Т. 3, вып. 2. – С. 89-91.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Список растений, собранных И.З. Рябковым в 1898 году в Херсонском уезде. – Херсон: Сборник Херсонского земства, 1902б. – С. 277-305.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Перечень новых и более редких растений Херсонской флоры // Труды Бот. сада Императ. Юрьев. ун-та. – Юрьев, 1904. – Т. 5, вып. 3. – С. 155-161.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Херсонская флора. Т. I. Высшие тайнобрачные, голосеменные, однодольные. – Херсон, 1914а. – 518 с.

- ПАЧОСКИЙ И.К. Плавни низовьев Днепра // Школьные экскурсии и школьный музей. Кн. 2. – 1914б. – С. 11-14, 23-25.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Описание растительности Херсонской губернии. Вып. 3. Плавни, пески, солончаки, сорные растения // Материалы по исследованию почв и грунтов Херсонской губернии. – Херсон, 1927. – 187 с.
- ПАЧОСКИЙ И.К. Херсонская флора. Т. II. Двудольные. – Познань: УАМ, 2008. – 505 с.
- ПЕРСПЕКТИВНАЯ сеть заповедных объектов Украины / Под. общ. ред. Ю.Р.Шеляг-Сосонка. – Киев: Наук. думка, 1987. – 292 с.
- ПРОТОПОПОВА В.В., МРИНСЬКИЙ О.П., МЕЛЬНИК С.К. Нове місцезнаходження білоцвіта літнього (*Leucojum aestivum* L.) на Херсонщині // Укр. ботан. журн. – 1971. – Т. 28, № 2. – С. 231-234.
- СОКОЛОВА И.В. Род Ясколка – *Cerastium* L. // Флора Восточной Европы. – Т. 11. – Москва-Санкт-Петербург: Товарищество научных изданий КМК, 2004. – С. 157-171.
- ТИХОНОВ В.И. Редкие и исчезающие растения плавней Нижнего Днепра // Материалы рабочей координационной комиссии по проблеме Нижнего Днепра и Днепроовско-Бугтського лимана. – Вып. 8. – Херсон, 1974. – С. 63-68.
- ТЫСЯЧЕЛИСТНИКИ /Сытник К.М., Андрощук А.Ф., Клоков М.В. и др. – Киев: Наук. думка, 1984. – 272 с.
- УМАНЕЦ О.Ю. Высшие растения Красной книги Украины и Европейского Красного списка на территории Черноморского биосферного заповедника // Заповідна справа в Україні. – 1998. – Т. 4, Вип. 2. – С. 10-13.
- ФЕДОРОНЧУК М.М. Морковниця прибережна – *Astrodaucus litoralis* (Vieb.) Drude. // Червона книга України. Рослинний світ. – Київ: У.Е., 1996. – С. 186-187.
- ФЕДОРОНЧУК М.М., ДІДУХ Я.П. *Dianthus bessarabicus* Klokov – Гвоздика бесарабська // Екофлора України. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – Т. 3. – С. 402-403.
- ФЕДОРОНЧУК М.М., ДІДУХ Я.П., БУРДА Р.І., ВОЙТЮК Б.Ю. *Cerastium ucrainicum* Pacz. ex Klokov – Роговик український // Екофлора України. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – Т. 3. – С. 87-88.
- ФЛІМОНОВ О.О. *Trapa danubialis* Dobroc. (Трапасае) у пониззі Дніпра // Укр. ботан. журн. – 1993. – Т. 50, № 1. – С. 97-99.
- ЧЕРВОНА книга України. Рослинний світ. – Київ: Вид-во Укр. енцикл., 1996. – 608 с.
- ЧИНКИНА Т.Б. Сучасний стан і стратегія охорони рослинності нижнього Дніпра // Мат. Х з'їзду Укр ботан. т-ва. – Київ-Полтава: УБТ, 1997. – С. 273 – 274.
- ЧИНКИНА Т.Б. Редкие растительные сообщества устьевой области Днепра: современное состояние и организация их охраны // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т.Шевченка. – Біологічні науки. – Луганськ: 2001. – № 11 (13). – С. 111-120.
- ЧИНКИНА Т.Б. Сучасний стан і завдання охорони рослинного покриву гирлової області Дніпра // Природничий альманах. – Сер. Біологічні науки. – Вип. 2 (3). – Херсон: Вид-во Персей, 2002. – С. 240 – 247.
- ШАЛЫТ М.С. Материалы к познанию растительности Нижнего Приднепровья // Изв. Крым. пединститута. – 1939. – Т. 8. – С. 149-234.
- KARTE der natürlichen Vegetation Europas, Maßstab 1:2 500 000 [Map of the Natural vegetation of Europe. Scale 1: 2 500 000] / Bohn U., Gollub G., Hettwer C. & al. – Bonn: Bundesamt für Naturschutz, 2000. – 9 blatt, 154 p.
- MOSYAKIN S.L., FEDORONCHUK M.M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. – Kiev, 1999. – 346 p.

Рекомендує до друку

О.Є. Ходосовцев

Отримано 26.12.2008 р.

Адреси авторів:

I.I. Moysiienko
Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27
Херсон, 73000
Україна
e-mail: Vanvan@ksu.ks.ua

Author's address:

I.I. Moysiienko
Kherson State University,
27, 40 Rokiv Zhovtnya Str.
Kherson, 73000
Ukraine
e-mail: Vanvan@ksu.ks.ua

S.V. Ovechko
Херсонська гідробіологічна станція
НАН України
вул. Марії Фортус, 87
Херсон, 73000
Україна

S.V. Ovechko
Kherson hydrobiological research station,
National Academy of Science of Ukraine
87, Marii Fortus Str.
Kherson, 73000
Ukraine

D.S. Vynokurov
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного
НАН України
вул. Терещенківська, 2
Київ, 01601
Україна

D.S. Vynokurov
M.G. Kholodny Institute of Botany,
National Academy of Science of Ukraine
2, Tereshchenkivska Str.
Kyiv, 01601
Ukraine